

MİLOŞEVIÇ'TEN HAFTER'E: İŞLEMİYEN ULUSLARARASI HUKUK

Riad Domazeti

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Domazeti, Riad. "Miloşeviç'ten Hafter'e: İşlemiyen Uluslararası Hukuk", İNSAMER, 22.06.2020.

 Analiz

Libya'da 4 Nisan 2019 tarihinde Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır ve Rusya destekli Halife Hafter'e bağlı milisler, başkent Trablus'u ele geçirmek için askerî operasyon başlattı. O tarihten bir yıl sonra, haziran ayı başlarında, Hafter ve onu destekleyen yabancı paralı milisler, Trablus kapılarından püskürtülerek doğuya çekilmek zorunda bırakıldı. Libya'da bir savaş lordunun insafına terk edilen BM'nin ülkenin resmî temsilcisi olarak tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümetine (UMH) bağlı güçler, bu yılın başlarında Rus, Mısır ve Sudanlı paralı askerlerle karşı karşıya kalmıştı. Başkenti ele geçirmenin eşiğine gelen Hafter'e bağlı bu güçler karşısında UMH birlikleri etkili olamıyordu. Bu gelişmeler üzerine geçen yıl kasım ayında UMH ile askerî ve güvenlik iş birliği anlaşması imzalayan Ankara, Libya'ya kademeli ancak etkili askerî yardımlar ulaştırmaya başladı ve bu askerî destek neticesinde UMH'ye bağlı güçler

Libya'nın kuzeybatısında, Tunus sınırına kadar olan tüm kentleri, akabinde Vatiye Hava Üssü'nü ele geçirmeyi başardı. Stratejik Vatiye Üssü'nün ele geçirilmesinden sonra da Trablus'un kenar mahallelerine kadar giren Hafter güçlerini püskürtmek için operasyon başlatıldı. UMH, uluslararası Trablus Havalimanı ve başkent in idari sınırlarından sonra, Tarhuna ve Beni Velid kentlerini de Hafter milislerinden temizlemeyi başardı. Böylece Hafter, hem ülkenin batı bölgelerindeki güçlerini kaybetti hem de Trablus'u kontrol etme ve Libya'yı yönetme hevesi hüsrarla neticelendi.

Libya'daki iç savaş şu an Sirte'de düğümlenmiş görünüyor. Stratejik bir konumda olan Sirte'deki güç mücadelesine uluslararası aktörlerin de müdahil olacağı tahmin ediliyordu. Zira kentin hemen güneydoğusunda Libya'nın petrol hilali olarak bilinen petrol yatakları bulunuyor. Bölgede bir yandan UMH güçlerinin Sirte'yi

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

özgürleştirmek için operasyon hazırlığında olduğu şu günlerde bir yandan da Rusya ile Türkiye arasındaki diplomatik görüşmeler ve Fransa gibi ülkelerin baskıları devam ediyor.

Hafter'in Suç Örgütleri ve Savaş Suçları

Hafter güçleri ve Rus Wagner paralı milislerin doğuya çekilmelerinden sonra, bölgede işlenen savaş suçları da gün yüzüne çıkmaya başladı. Özellikle Tarhuna kentinde Hafter'e bağlı Kaaniler grubunun kentteki çok sayıda sivil canlı veya ölü olarak gömdüğü toplu mezarlar bulundu. Bu gelişmeler üzerine, Trablus'taki Libya Parlamentosu İnsan Hakları Komitesi, Halife Hafter'e bağlı milislerce işlenen tüm savaş suçlarını belgelemek üzere sivil toplum temsilcisi bir grup kadınla ortak eylem planı konusunda bir anlaşma yaptı. Zira Hafter, Tarhuna'daki Kaani grubuna, Trablus'un ele geçirilmesi hâlinde Mısıralı güçleri kovacağını ve hem askerî hem de ekonomik kaynaklardan kendilerine pay vereceğini vadetmişti.

Bölgede kadınlar ve çocuklar da dâhil olmak üzere yüzlerce insan kalıntısının olduğu 11 toplu mezar bulundu. Bu gelişmelerden sonra, Libya Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu'nun da dikkat çektiği üzere, Hafter'in de tıpkı Yugoslavya eski devlet başkanı Miloşević gibi işlediği savaş suçları nedeniyle Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanması gerekiyor. Ancak bir türlü işletilemeyen uluslararası hukuk nedeniyle başta Bosna-Hersek olmak üzere Kosova ve Hırvatistan'da savaş suçu işlemiş çok sayıda Sırp, hâlâ ellerini kollarını sallayarak dolaşüyor. Öte yandan Balkanlar'da işlenen bu savaş suçları henüz cezalandırılmamışken Libya'da Hafter güçleri de benzer toplu katliamlara imza atıyor. Herhangi bir yaptırımla karşılaşmayacaklarını düşünen bu terör grupları, özellikle Rusya ve Fransa'nın desteği ile daha da cesaretleniyor. Libya halkı ise, ülkede işlenen savaş suçlarını uluslararası platformlara ve mahkemelere -pek çok sorunla boğuşan ve gücünü henüz toparlayamamış bir hükümetten ziyade- Türkiye'nin sunmasını bekliyor.

Hafter'e bağlı grupların Libya'nın batısında birçok insan hakkı ihlali gerçekleştirdiği belgelense de bu gruplarla baş etmenin pek kolay olmadığını da altını çizmek gerekiyor. Zira Kaddafi döneminden bu yana varlığını sürdüren bu gruplar, 2017 yılında UMH'ye bağlı güçlerce Trablus'tan çıkartılmıştı. Bunlar arasında Verşanna bölgesinden kaçan Habutat ve Suburtat örgütleri, Halid Ebu Amid liderliğindeki suç örgütü ve 32. Tugay'ın kalıntıları ile Tümgeneral Ömer Tantuş gibi Kaddafi'yi destekleyen bazı eski ordu mensupları da bulunuyor. Bu grupların başkent Trablus ve Tarhuna'da insanlık suçu işlediğini gösteren pek çok delil mevcut. Bölgede ayrıca sadece maddi çıkar sağlamak için Hafter'e bağlılıklarını bildiren çeşitli organize suç örgütlerinin varlığı da biliniyor.

Hasılı, Hafter'e bağlı milislerle Rus Wagner paralı askerlerin uluslararası mahkemelerde yargılanması için yeterli pek çok kanıt bulunuyor. Örneğin 4 Ocak 2020'de başkent Trablus'un güneyindeki Hadba bölgesinde, Hafter milislerinin Birleşik Arap Emirlikleri'nin temin ettiği silahlı insansız hava aracı (SİHA) ile düzenlediği saldırıda 30 öğrenci ölmüş, 33 kişi de yaralanmıştı. BM'nin saldırıyı gerçekleştiren faili zikretmeden kınadığı bu olaydan sonra, saldırıda ölen öğrencilerin aileleri, evlatları için adalet bekliyor. Ancak bugüne kadar Hafter ve ona bağlı suç örgütlerinin işlediği insanlık suçları ile ilgili uluslararası hukuk kuralları henüz uygulamaya konulmuş değil. Miloşević'in Bosna'da işlediği insanlık suçlarının benzerlerini Libya'da kendi halkına karşı işleyen Hafter, hâlâ yabancı ülkelerin elçileri ve devlet başkanları ile yan yana pozlar veriyor. Yaklaşık dokuz yıldır bu despot savaş lorduna ve onun dayattığı rejime karşı mücadele veren Libya halkı ise, ülkede yaşananlara dair uluslararası toplumun tepkisizliği karşısında tam bir hayal kırıklığı yaşıyor.

Trablus'ta liman ve sivil yerleşim alanlarını gece gündüz demeden Grad füzeleriyle sürekli bombalayan Hafter ve Wagner milislerinin saldırıları sebebiyle ölen ve yaralan çok sayıda sivil olduğu biliniyor. Hasılı bugüne kadar

hastane, liman, sivillerin yaşadığı mahalleler, hükümet binaları ve okulları hedef alan Hafter'in başkent Trablus'a girmesi yine aynı şekilde yüz binlerce insanın tehcir ve katliamlara maruz kalacağı anlamına geliyordu. Tüm dünyanın gözleri önünde işlenen bu insanlık suçları karşısında sessiz kalan uluslararası kurumların ise âdeta Hafter'in suçlarını -belki de tıpkı Mısır'da olduğu gibi- örtbas etmeye hazır olduğu görülüyordu.

İşte tam da bu noktada, Türkiye'nin UMH'ye verdiği destek Libyalılar için büyük bir trajediyi ve sivil katliamlarını önledi. Zira daha önce Bosna'da yaşanan benzer katliamlara seyirci kalan uluslararası toplumdaki fazla bir şey beklenmemesi gerektiği tecrübeyle sabitti. Bugün Hafter'den temizlenen bölgelerde tespit edilebilen toplu mezarlar, Türkiye'nin Libya'nın meşru hükümetine olan desteğinin askerî ve tarihî sorumluluk bakımından ne kadar önemli olduğunu açıkça ortaya koyarken, uluslararası toplumu da büyük bir utançtan kurtardı. Kaldı ki Hafter milislerinin daha önce Bingazi ve Derne'de katliamlar gerçekleştirdiği de biliniyor.

Libya'da yaşananlar, Türkiye'nin ulaştığı askerî ve teknik kapasitenin Müslüman toplumlar için ne kadar değerli olduğunu bir kez daha gösterdi. Bugün dünya başkentlerinde demokrasi ve insan hakları havariliği yapanlar, Libya'da yaşanan katliamlara sessiz kalırken Türkiye'nin müdahalesi aynı zamanda insanlığı büyük bir utançtan da kurtarmış oldu. Libya'nın meşru hükümetini desteklediği için Türkiye'yi eleştirenlerin Hafter'in Libya halkına karşı işlediği suçları görmezden gelerek sadece kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ise, açıkça anlaşılıyor. Özetle Türkiye, uluslararası toplumun yapması gereken insani müdahaleyi Libya'da tek başına yaparak büyük bir katliamı önlemiş oldu. Şüphesiz Türkiye'nin bu müdahalesinin kıymetini her gün bomba sesleriyle uyanan Libyalılar çok daha iyi anlıyor.

Bugün Doğu Akdeniz'de önemli bir güç olma yolunda sağlam adımlarla ilerleyen Türkiye, aynı zamanda uluslararası enerji piyasasında

ve güvenlik alanında da kritik bir dengeleyici aktör olduğunu gösteriyor. Ayrıca Libya'daki tecrübesi, Balkanlar'dan Güneydoğu Asya'ya kadar hak mücadelesi veren toplumlar için de Türkiye'nin önemli bir alternatif olabileceğini ortaya koyuyor.

Batı Libya'da Günlük Hayat Normalleşiyor

Libya'da bir yandan iç savaş bir yandan da diplomatik çabalar devam ederken, UMH'nin Türkiye'nin sağladığı destekle özgürleştirdiği bölgelerde çatışmalardan dolayı göç eden insanların evlerine dönmeye başladığı haberleri geliyor. Başta Gasr bin Gaşir kenti olmak üzere ağır hasar gören bölgelere Hafter milislerince tuzaklanan mayınlar da temizleniyor. Mayın temizleme çalışmalarına Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı ilgili birimler de katılıyor.

2011 yılından bu yana başkent Trablus'ta bulunan milis gruplar hâlihazırda varlıklarını devam ettirseler bile şehirde hayat normal bir şekilde seyrediyor. Libya'daki güvenlik uzmanları, söz konusu milislerin zaman içinde rehabilite edilebileceğini söylerken, hükümet de kanunları uygulamak ve güvenliği sağlamak için güvenlik güçlerinin kapasitesini arttırıyor.

Savaş Sonrası Düzeni Sağlamanın Zorluğu

Bugün Libya'nın en önemli müttefiki olan Türkiye'ye önümüzdeki süreçte yeni görevler ve sorumluluklar düşüyor. Bunlardan birincisi de özgürleştirilmiş bölgelerin güvenlik ve istikrarının sağlanması için UMH'ye destek olmak. En az savaşı kazanmak kadar zor olan bir diğer konu ise, barışı tesis edip hem UMH içindeki hem de toplumdaki gruplar arasında sulhu ve istikrarı korumak. Libya'nın doğusunda olduğu gibi Batı Libya'da da hâkimiyet kuran UMH, sahada çeşitli gruplar vasıtasıyla kontrolü sağlıyor. Hafter de Nisan 2019'da Trablus'a başlattığı taarruzu doğrudan çatışmalardan ziyade, yerel gruplarla anlaşarak yürütmüştü; Giryana'da Adil Diab'la ya da Trablus'a yakın Canzur bölgesindeki yerel milis

güçlerden sorumlu Naci Kanidi ile anlaşarak bu bölgeleri işgal etmişti. Nitekim son olarak da Sirte'nin Hafter'in eline geçmesi, buradaki Selefi Medahile cemaati ile yapılan bir anlaşma sonucu mümkün olmuştu. Özetle Hafter, Trablus'a girmek için milis olarak tanımladığı birçok yerel liderle anlaşmayı başarmıştı. Tüm bu örnekler, Libya'da bölünmüş silahlı güçlerin hareket mantığını da açıklıyor. Ayrıca Hafter'i destekleyen bu milis güçlerin birçoğunun suç meylı yüksek, düzensiz gruplar olduğu biliniyor.

Kabilecilik anlayışı sebebiyle ortaya çıkan bu bölünmüşlük sadece Libya için geçerli değil. Ortadoğu'da Yemen'den Cezayir'e kadar hatta Afganistan'da da bu durumun örneklerini görmek mümkün. Söz konusu bu ülkelerde savaş sonrası dönemde istikrarı sağlamak da bu sebeple çok kolay olmuyor. Yakın tarihe bakıldığında bölgede doğrudan veya dolaylı bir şekilde müdahalede bulunan aktörlerin de bu nedenle istedikleri kadar başarılı olamadıkları görülebiliyor. Sovyetler Birliği ve ABD'nin Afganistan işgalleri bu durumun en tipik örneği. Meseleye Libya özelinde Türkiye açısından bakıldığında ise bazı kolaylaştırıcı faktörler olduğunu söylemek mümkün. Birincisi Libya çok büyük bir toprağa sahip olmasına rağmen nüfusu oldukça az. Bu da yerel aşiret ve kabilelerle

anlaşıp onların nüfuzunu kullanarak usta bir diplomasi ile tüm kesimleri sisteme entegre edip güvenliğin sağlanması için avantaj olabilir. Ayrıca zengin enerji kaynaklarından elde edilen gelirin halka adil bir şekilde paylaşılması da ülkenin istikrara kavuşmasında etkili olacaktır.

Kamu düzenin sağlanması için en önemli unsurlardan olan polis teşkilatının yenilenmesi ve eğitimiyle ilgili de ciddi adımlar atılması gerekiyor. Zira Libya'da başta güvenlik birimleri olmak üzere, devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması, eğitim altyapısının kurulması ve cehaletle mücadele, ülkenin geleceği için en az sıcak savaşla mücadele kadar önemli.

Sonuç olarak Libya, yeniden yapılanma sürecini başarıyla yürütebilmek için petrol arama, limanların ve hava limanlarının yeniden açılması ve diğer ekonomik yatırımlara öncelik vermek zorunda. Bu noktada bölgenin istikrarını isteyen ve bunu sağlamak için de elini taşın altına koymaktan çekinmeyen bir aktör olarak Türkiye'nin hem Libya ile hem de Tunus ve Cezayir gibi Libya'ya komşu ülkelerle -buralardaki kamuoyu eğilimlerini de dikkate alarak- anlaşmalar yapması ve sivil devletin inşası için desteğini devam ettirmesi büyük önem arz ediyor.